

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

322.	Рамазанова Ж, Нұрлан А, Жайсанбаева А. «Бұлтты технологияларды пайдалану кезіндегі тәуекелдер мен қауіпсіздік шараларын зерттеу»	1430
323.	Сахатбекқызы Т., Бахтиярқызы Т.А. «IoT құрылғыларының желідегі қауіпсіздігін қалай қамтамасыз етуге болады: стратегиялар және packet tracer көмегімен модельдеу»	1434
324.	Серғазы М. «Повышение производительности разработчиков с помощью интегрированных искусственных интеллектов и соображения кибербезопасности»	1440
325.	Султанов А.М. «Стеганография в кибербезопасности казахстана»	1443
326.	Танатаров Е., Іргебай С., Султанов А. «WI-FI желісінде шақырылмаған қонақтарды автоматты түрде анықтау жүйесі»	1447
327.	Таубай М.Е. Рамагуллаев Ә.А. «Фишинг: желідегі beef әдісі арқылы алдау және одан сақтану»	1452

СЕКЦИЯ 3 ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

		ПОДСЕКЦИЯ 3.1 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ БИОЛОГИИ	
328.	Акимкара А.Б.	Гербарийдің ботаникалық зерттеулерде қолданылуы және гербарий қорындағы кеппе шөптің қалыптасу ерекшеліктері	1457
329.	Ақылбек А.	Астана қаласындағы ботаникалық бағының ландшафттағы <i>geranium sanguineum</i> биологиялық ерекшеліктеріне сипаттама беру	1459
330.	Әділхан Ж.	Мобильді байланыс пен қолданбалардың адамның мінез-құлқына әсерін анықтау	1463
331.	Базарбаева Қ.	Жасөспірімдерде девиантты мінез-құлықтың даму қаупі	1467
332.	Байдосова А.Б.	Методика использования игровых технологий на уроках биологии	1471
333.	Байдосова А.Б.	Актуальные проблемы современной биологии с использованием игровых технологий в образовании	1474
334.	Ғазизова Ә.	Сәулеленген егеуқұйрықтардың бүйректеріндегі морфофункционалдық өзгерістерді салыстырмалы бағалау	1477
335.	Еркін З.Б.	Биология сабақтарында оқушылардың сыни ойлау қабілетін жетілдіруде блум таксономиясын пайдалану	1482
336.	Жанабергенова	Кенеттен жүрек өлімі: генетикалық аспектілері	1486

	А.Ә.	және алдын алу шаралары	
337.	Жанакулова Н.А.	Өсімдіктердің әртүрлі орта жағдайларына байланысты экологиялық топтарға бөлінуі	1491
338.	Жумагалиева Н.Б.	Ақмола облысы көлдері балықтарының салыстырмалы морфологиялық талдауы	1494
339.	Жұмахан Г.Ж.	Егеуқұйрықтардағы радиацияға жауап ретінде митохондриялық ақуыздардың өзгеруін зерттеу	1497
340.	Ибрагимова М.А.	Mir-29a-3p в качестве перспективного неинвазивного биомаркера радиационного поражения	1501
341.	Калапбергенова Д.Б.	Биология студенттеріне жоғарғы математиканы оқытудың ерекшеліктері	1506
342.	Калиева А.Б.	Жатақханада тұратын бірінші курс студенттерінің психикалық денсаулығын зерттеу	1509
343.	Куанышев С.Н.	Солтүстік қазақстан облысыны (Уәлиханов ауданы) өсімдік жамылғысының ерекшеліктері	1513
344.	Кутинбаева С.Б.	Орта мектеп оқушыларының биология сабақтарында инновациялық технологияларды пайдаланудың ерекшеліктерін зерттеу	1516
345.	Кушурова А.А.	Сравнение психофизиологических особенностей развития учащихся частной и общеобразовательной школы	1520
346.	Қанибайқызы Е.	Агробион препаратының жаздық бидай өсімдігінің өсуі мен дамуына әсері	1524
347.	Қойлыбай А.С.	Ақмола облысындағы далалық сәлбенді (<i>salvia stepposa</i>) мәдениеттендіру жағдайында өсіп - даму ерекшеліктерін зерттеу	1527
348.	Минуар С.М.	Жамбыл облысы перспективті құрамында эфир майы бар дәрілік өсімдіктер <i>tanacetum vulgare</i> және <i>achilleamille folium</i> дамуының биологиялық ерекшеліктері	1530
349.	Молдабаева Т.Е.	Vinom school мектептерінің биология сабақтарында upgrade технологияларын пайдалану тиімділігін зерттеу	1533
350.	Мұратқызы С.	Жамбыл облысының ландшафтарындағы қалампырлар (<i>caryophylloideae juss</i>) тұқымдасының өсуіне диатомиттің әсерін зерттеу	1537
351.	Мырзагелді Е.Қ.	Мектеп оқушыларының морфологиялық және психофизиологиялық ерекшеліктеріне білім беру мамандығының әсері	1540
352.	Назым Ә.Ж.	Актуальные проблемы лабораторных и практических работ по биологии в школах республики казахстан	1543
353.	Ниетуллаева А.А.	Биология сабақтарында STEM технологиясын қолданудың маңызы	1546
354.	Сальменова А.А.	Қоршаған ортаға бейімделуіне байланысты <i>fragaria vesca</i> l. анатомиялық ерекшеліктері	1551
355.	Сейпулла А.С.	Современные подходы к стимулированию хондрогенеза	1556
356.	Соломко Л.Р.	Митохондриальная дисфункция как молекулярная основа клеточного старения	1560

357.	Стамқұлова Б.А.	Көкшетау қаласы урбанофлорасының таксономиялық анализі	1565
358.	Султан А.А.	Әртүрлі спорт түрлерімен айналысатын студенттердің физикалық даму көрсеткіштерін зерттеу	1569
359.	Товкумова А.С.	Бронх демікпесі және созылмалы обструктивті өкпе ауруы айқас синдромы кезіндегі иммуноглобулин е деңгейін зерттеу	1573
360.	Тоқтасын Н.М.	Биология сабағында танымдық қызығушылықты белсендірудің жолы ретінде виртуалды зертханаларды пайдаланудың тиімділігі	1577
361.	Хажайхан А.	Экологиялық және климаттық факторлар контекстінде ақмола облысы фитомасса қорлары мен өнімділігінің өзгеруі	1581
362.	Хусаинов А.Т., Адырбек Ә.С., Дурмекбаева Ш.Н.	Гуминдік препараттардың жаздық бидай тұқымдарындағы физиологиялық-биохимиялық процестерге және морфологиялық өзгерістерге әсері	1584
363.	Nursagat A.	Cognitive and physiological foundations of visual perception: the role of infographics in education	1587
364.		ПОДСЕКЦИЯ 3.2 СОВРЕМЕННЫЕ ВОПРОСЫ БИОТЕХНОЛОГИИ И БИОМЕДИЦИНЫ	
365.	Арғынғазина А. Б., Картаева А. Б.	Балықтарды өсіру кезіндегі судың физика-химиялық құрамын салыстырмалы талдау	1592
366.	Бекболат Б., Самат А. Т., Слепкова Н. Н., Курманбаева А. Б.	Аудандастырылған арпа сорттарына сипаттама	1595
367.	Берікова М.С., Тулегенова Ж.А.	Алма ағашының цитоспороз ауруын анықтау	1598
368.	Билялов Ә. Р.	Особенности подготовки различных органов <i>Clarias gariepinus</i> для оценки содержания МО-ферментов	1601
369.	Дробова В. А.	Сравнительный анализ использования пероксида кальция и дубильной кислоты для улучшения выхода выклева жаброного рачка <i>Artemia parthenogenetica</i>	1604
370.	Ергазы Б.	Антагонистическая активность штаммов <i>Bifidobacterium bifidum</i> , выделенных из фекалий семидневного младенца, в отношении <i>Staphylococcus aureus</i>	1608
371.	Ерлан Қ.Е., Тауекел Ж.К.	Балықтардың әртүрлі қоректендіру жағдайларындағы өсу параметрлерін бақылау	1611
372.	Жұмабек А.Б., Базарбаева К. Ж., Акбасова А. Ж.	Отандық бидайдың өсуіне салицил қышқылы мен топырақтағы молибденнің әсерін зерттеу	1615
373.	Камали А. С.	Жарма негізіндегі таңғы құрғақ асты өндіру	1619

		технологиясында қолдануға арналған пробиотикалық қасиетке ие микроағзаларды зерттеу	
374.	Қамиден А.А., Молдабай М.Ж.	Изучение состава активного ила в биологической очистке сточных вод	1622
375.	Калиева А. Б.	Солодка как источник фармакологически активных соединений: традиционные и биотехнологические подходы	1625
376.	Құдайбергенова Н.Қ.	Физиологические функции кремния в диатомите и особенности его взаимодействия вместе с кормами рыб	1628
377.	Машан З., Жарылқап А.	Құлаққаптың адам денсаулығына әсері	1630
378.	Маликова А. Ж., Бейсенбаев Р. А.	Изучение влияния гипоксических условий воды на содержание МО-ферментов в различных органах рыб	1634
379.	Мұрат Қ.С.	Тилапияны тиімді азықтандыру стратегиясының негізі	1637
380.	Нургазиева Ж.Н., Тулегенова Ж.А.	Пробиотикалық микроорганизмдер көмегімен ешкі сүті мен сиыр сүтінің комбинациясынан био-йогурт жасау және оның тағамдық құндылығын анықтау	1640
381.	Нұрбекова А.А, Қалауиева Н.Қ.	Роль хелатных комплексов микроэлементов в составе диатомита в повышении питательной ценности мяса рыб	1645
382.	Сағидолдина Н. К., Базарбаева Қ. Ж., Акбасова А. Ж.	Гидропоникалық жағдайда бидай мен арпаның өсуіне ауыр металдардың әсерін зерттеу	1648
383.	Сағидолда Н. Е.	Балық шаруашылығы өнімдерінің сапасына қоректендіру ерекшеліктерінің әсері	1652
384.	Сағынбаева Д. А.	Современные вызовы и перспективы биотехнологии и биомедицины: от генного редактирования до персонализированной медицины	1655
385.	Тәжібай Д. Б., Талгатбекова Д. С.	Балықтарды әртүрлі жағдайларда өсіру кезіндегі азотты қосылыстардың құрамын салыстырмалы талдау	1657
386.	Уалихан А. С., Тулегенова Ж.А.	Әр түрлі сүттерден зең саңырауқұлағы көмегімен ірімшік технологиясын жасау және салыстырмалы зерттеу	1662
387.	Узбеков А.Б., Масалимов Ж. К.	Связь между антиоксидантной активностью и пигментным составом микрорзелени бобовых культур, выращенных гидропонным способом.	1667
388.	Alpamys A., Aldibay S.	Genetically engineered modified microorganisms in the food industry	1670
389.	Dairov A.K.	Efficacy of preconditioned human umbilical cord blood mesenchymal stem cells in a mouse model of psoriasis	1674
390.	Meshtayev D.T.	Variant calling of <i>M. tuberculosis</i> samples	1679

391.		ПОДСЕКЦИЯ 3.3 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ	
392.	Анатолий Р.Қ.	Жайық өзені жайылмасындағы <i>Populus l.</i> туысына биоморфологиялық талдау және сыртқы әсер етуші факторлар	1683
393.	Ашиков М.М.	Анализ пространственного распределения гидрохимических классов качества поверхностных вод в Казахстане с 2019 по 2023 год	1686
394.	Ашиков М.М.	Расчет индекса загрязнения р. Сырдария на территории республики Казахстан с 2019 по 2023 год	1689
395.	Байдаулетов Д.С.	Оптимизация и моделирование выбора деревьев для высадки в северных регионах республики Казахстан с целью достижения углеродной нейтральности	1692
396.	Беляева Д.А.	Возможности применения в бальнеологических целях сточных вод доменного цеха	1695
397.	Болат А.Б.	Каркаралы ұлттық табиғи паркіндегі беталыс көлінің су құстарының алуан түрлілігі	1698
398.	Елепберген М.Е.	Влияние энергоэффективности зданий на рост плесени и микроклимат помещений	1703
399.	Жалгасбаев К.Ж.	Өнеркәсіптік суларды тазарту жолдары	1708
400.	Жиналинова А.С.	Современные подходы к изучению, классификации и применению сапропеля: обзор отечественных и зарубежных исследований	1710
401.	Жұмабекова М.М.	Астана қаласында қатты тұрмыстық қалдықтардың жинақталуы және оны залалсыздандырудың барысы	1713
402.	Калиев Н.С.	Определение ПДВ газов для снижения воздействия на окружающую среду на примере ТОО ГРЭС "Kazakhmys energy"	1718
403.	Марчук Е.В.	Сравнительный анализ накопления тяжелых металлов в различных почвенных горизонтах агроэкосистем с. Егиндыколь, Акмолинской области	1721
404.	Нургожина А.Е.	Сценарная оценка потенциала сокращения выбросов парниковых газов в регионах Казахстана	1724
405.	Пак А.Е.	Сравнительный анализ методов экологического обучения учащихся младших классов	1729
406.	Пак А.Е., Калиева Г.Т.	Фиторемедиация как способ очистки почвы в районах теплоэлектростанций: сравнительный анализ растений-гипераккумуляторов	1734
407.	Хабдразаков А.К., Ислямов Э.Н.	Влияние Tiktok-видео на экологическое обучение: перспективы микрообучения	1739
408.	Daribayev A.Zh.	Melafen: innovative plant growth regulator	1744
409.	Ibrayeva A.	Phytoremediators as a basis for the production of fuel	1746

		pellets: ecological and technological aspects	
410.	Mirzabekova M.Zh.	Bioecological features of representatives of the nightshade family (<i>Solanaceae</i> Juss.)	1749
411.	Yelesizova A.B.	Issues of ecological stability of natural pastures	1753
412.		ПОДСЕКЦИЯ 3.4 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ НАУКИ О ЗЕМЛЕ	
413.	Абдрашова Т. А.	Астана агломерациясының жасыл белдеуін зерттеудің теориялық негіздемесі	1756
414.	Адирбай С., Аябекова М.	Маңғыстау облысы геожүйелерінің құрылымдық ерекшеліктері	1759
415.	Алдашова А. Ж.	Шідерті өзен алабы геожүйесінің құрылымдық ерекшеліктері	1763
416.	Аманжолова А. Б.	Солтүстік Қазақстан облысының тамақ өнеркәсібінің даму жағдайы	1767
417.	Ахметбекова Г. С.	Теоретические основы районирования территорий туристических зон	1772
418.	Аябекова М., Адирбай С.	Қызылорда қаласындағы атмосфералық ауасының ластануы	1779
419.	Әмірханова Ж. А.	Арал ауданының әлеуметтік-экономикалық даму перспективаларын бағалау	1783
420.	Болатбекқызы Ж.	Абай облысының қазіргі заманғы демографиялық мәселелері	1788
421.	Дабылбаева А.	2018-2024 жылдар аралығындағы Ақтөбе қаласының жерді пайдалану өзгерістерінің динамикасы	1792
422.	Даметова Г. Н.	Терісаққан өзені алабындағы NDVI негізінде С-факторды анықтау	1798
423.	Дастанбекова Ж. Р.	Талдықорған қаласының қазіргі экономикалық-географиялық әлеуеті	1803
424.	Елшатқызы Н.	Табиғатты қорғау әрекеттерін реттеу үшін қашықтықтан зондтауды қолданудың артықшылықтары	1808
425.	Ералы А. А.	Шығыс Қазақстан облысының ауылшаруашылық алқаптарын ГАЗ технологиясы арқылы анықтау	1813
426.	Есмуханова М. Т.	Оценка антропогенной нагрузки на геосистемы Карагандинской области	1816
427.	Кудайбергенова А. Р.	Геоэкологическая оценка деградации почв и агроландшафтов Северо-Казахстанской области: диагностика, мониторинг и пути устойчивого восстановления	1819
428.	Қуаныш А. Р.	Ақтөбе облысының табиғи-ресурстық әлеуетін бағалау	1824
429.	Қуанышбек А., Мукатов Д.	Қазақстанның бірыңғай уақыт белдеуіне ауысуы. Әлеуметтік, экономикалық және медициналық аспектілер	1828
430.	Құттымұратова А. Қ.	RUSLE теңдеуі негізінде Аса өзені алабында С факторын анықтау	1832
431.	Матаева А. Т.	Жамбыл облысының ерекше қорғалатын аумақтарындағы экологиялық туризм	1836

432.	Мокиенко А. В.	Исследование особенности синантропной флоры районов города Астаны	1840
433.	Муратова А. Б.	Қаратал өзені алабы геожүйесінің құрылымдық ерекшеліктері	1844
434.	Мустозяпова Н. И.	Влияние разработки Экибастузского угольного бассейна на ландшафт и экологическое состояние региона	1848
435.	Мухамеджанов М. Е.	Қостанай қаласының ландшафттарына су тасқының әсері	1856
436.	Мұрат А. М.	SAVI индексі негізінде Зеренді ауданының өсімдік жамылғысын зерттеу	1863
437.	Мұратбек А. Е.	Алматы қаласының қызмет көрсету саласының географиясы	1869
438.	Омаров М. К.	Павлодар облысының аумағында өрттердің таралу ерекшеліктері	1874
439.	Орынбасар Р. А.	Жамбыл облысы халқының қазіргі жағдайдағы көші-қон үдерістері	1877
440.	Оспан Н. М.	Солтүстік Қазақстандағы орман алқаптарының табиғи таралуы және олардың қазіргі кездегі жағдайы	1881
441.	Рахманова А. Ә.	Қазіргі кезеңде Ақтөбе облысының кешенді демографиялық типологиясы	1885
442.	Сағынғали С. А.	Алматы облысындағы өнеркәсіптің басымдылық салаларының қазіргі жағдайы мен болашағы	1890
443.	Саметханова А. Т.	Шығыс Қазақстан облысы көлдер геожүйесінің құрылымдық ерекшеліктері	1895
444.	Сәулет Е.	Шығыс Қазақстан облысы геожүйелеріне антропогендік жүктемені бағалау	1899
445.	Темірханова Н. Ә.	Денсаулық сақтауға бағытталған урбозкожүйелік қызметтердің әлемдік тәжірибелерінің географиялық ерекшеліктері	1904
446.	Токбаева А. Е.	Қазақстанның дала зонасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтарының биоәртүрлілігін кеңістік талдау.	1909
447.	Төлегенова Т. Қ.	Ойыл өзені алабы геожүйесінің физикалық-географиялық ерекшеліктері	1914
448.	Төлеуова Р. Қ.	Маңғыстау мен Үстірттің киелі үңгір атауларын зерттеу және қалпына келтірудің географиялық мәселелері	1918
449.	Тілеухан Д. Ғ.	Дала экожүйелеріндегі биоалуантүрлілікті мониторингілеуде жасанды интеллектті қолдану: орнықты даму перспективалары	1923
450.	Тілеухан Д. Ғ.	Жасанды интеллектті қолдану арқылы Қазақстандағы шөлейттену процесін бақылау	1929
451.	Ұзақбаев Б. А.	Қызылорда облысы өнеркәсіптік кешенінің даму географиясы	1936
452.	Черепанова Ю. В.	Региональные исследования накопления углерода в лесных экосистемах на примере Алтайского края	1939
453.	Shukirkhan A., Orynassarova G.	Research of geoecosystems of the geomorphological structure of the Chingirlau district of the West Kazakhstan region	1943

454.		ПОДСЕКЦИЯ 3.5 МЕТОДЫ И МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ГЕОГРАФИИ	
455.	Азимбай Н.С.	Мектеп географиясын оқытуда геоақпараттық технологияларды қолдану арқылы зерттеушілік құзіреттілікті қалыптастыру	1949
456.	Айтқұл А. Ж.	Мектеп географиясын оқытуға арналған гаж бағдарламалары: салыстырмалы талдау және мүмкіндіктері	1952
457.	Баймухамедова А.Ж.	10 сынып география пәні бойынша «Астана қаласының экологиялық мәселелері» атты факультативтік курс бағдарламасының маңыздылығы	1957
458.	Балпекова Д.А.	География пәні бойынша факультативтік курстардың маңыздылығы	1961
459.	Беспалинов Н.М.	SMART-технологияларын 10-11 сыныптарда географияны оқытуда кіріктіру	1966
460.	Бигалим С.	География сабақтарында белсенді оқыту әдістерін қолдану арқылы оқушылардың құзыреттілік қабілеттерін арттыру	1971
461.	Джумабаева С.Е.	Заманауи картографиялық әдістер	1975
462.	Жамбул Г.Б.	Использование ролевых игр на уроках географии	1979
463.	Жумабаев Д.С.	География сабағында экологиялық тәрбие беру әдістемесі	1983
464.	Карпета В.Г., Маклюк Р.Р., Молдыбаев С.З., Уразбаева Р.С.	Реализация школьного проекта «Изучаем географию Казахстана».	1986
465.	Қасым Е.Ж.	Мектеп оқушыларының табиғат қорғау құзыреттілігін қалыптастыру жолдары	1990
466.	Құнаш А.А.	Мектеп географиясында оқушылардың мәдени-географиялық құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздері	1994
467.	Мененбай А.Н.	«Қазақстан географиясы сабақтарында білім алушыларға экологиялық білім берудің теориялық негіздері»	1999
468.	Набидоллаева А.А.	География сабақтарында оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін арттыру формалары мен технологиялары	2003
469.	Накыпова Ә.Қ.	География пәні сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту	2008
470.	Сәндібай Н.А.	Изучение геополитических проблем центральной азии в школьной географии	2011
471.	Солтанғазина А.С.	География сабақтарында экологиялық білім қалыптастырудың маңыздылығы	2015
472.	Таған Ә.С.	Түркістан облысының ауыл шаруашылығы географиясы» атты факультативтік курс бағдарламасының маңыздылығы	2022
473.	Тілеужан Б.Н.	Географияны оқытуда заманауи сандық әдістер мен интерактивті технологияларды қолдану	2026

474.	Ширенова Ж.С.	Өлкетану қағидаты негізінде 7 сынып географиясын оқытуға қатысты тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың нәтижесі	2031
475.		ПОДСЕКЦИЯ 3.6 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ГИДРОЛОГИИ	
476.	Айтенова Ә.Н.	Водный кризис в засушливых регионах Казахстана: последствия и пути решения	2036
477.	Алдинов Р.Б.	Наводнения в Казахстане: причины, последствия и методы борьбы	2040
478.	Габдулла Н.М.	Arcgis бағдарламасында гидрографиялық желіні құру әдістері	2043
479.	Дәулеткелді А.С.	Дефицит пресной воды в казахстане	2048
480.	Дүйсен А.Е.	Подземные воды и их распределение по регионам Казахстана	2051
481.	Жаманқұл А.М.	Новые экологические конструкции гидротехнических сооружений	2053
482.	Құрманғалиева А.Қ.	Каспий теңізінің солтүстік-шығыс бөлігіндегі желкөтерме және желшегерме құбылыстарын модельдеу	2057
483.	Кулатаева К.Д.	Оценка влияния антропогенных факторов на озеро Балкаш	2060
484.	Ноғайбек А.	Қазақстандағы су тасқыны мен су тасуын болжау жүйелеріндегі гаж технологиялары	2065
485.	Өтегенұлы А.	Физико-химическое исследование процессов солеобразования воды озера балкаш и влияние на него реки иле	2070
486.	Рымбаева Р.Б.	Современное экологическое состояние озера Балкаш	2075
487.	Ташева Е.А.	Применение нейросетевой модели lstm для прогнозирования стока реки Сырдарья в южных регионах Казахстана	2079
488.	Таурбаева Н.К.	Моделирование изменений стока реки Ертис в условиях маловодных лет	2081
489.	Тлеуғабыл Ж.А.	Применение искусственного интеллекта в прогнозировании паводков	2087
490.	Толыбаева Д.Б.	Моделирование речного стока с использованием модели hbv: прогнозирование и валидация	2089
491.	Торбаева А.У.	«Иртыш – трансграничная водная артерия: вызовы, перспективы и управление ресурсами»	2092
492.	Baizhigit T.Y.	Mapping Tien Shan Glaciers and Their Impact on the Ile River	2095
493.	Otegenuly A.	River basin mapping methods and identification of river basin sections in the arc gis programme	2099
494.	Satbekova A.B.	The use of gis technologies for flood risk analysis and modeling in Kazakhstan	2105
495.	Satbekova A.B.	Hydrological analysis and water balance of the Kalzhyr river basin	2108
496.	Tolybayeva D.B.	Modeling of river flow formation processes	2111

497.	Тоханбайева С.Т.	Microplastic – a macroproblem of the world ocean	2113
498.		ПОДСЕКЦИЯ 3.7 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ХИМИЧЕСКОЙ НАУКИ	
499.	Адылканова А.А.	Мұнай-су жүйесін бөлуге арналған PMS-BC-қапталған меламинады спонж негізіндегі сорбент	2117
500.	Айтбайұлы Н.	Химия сабақтарында кәсіби бағдарлауды қалыптастыру	2119
501.	Асан Н.Ә.	STEM – білім беру аясында ұлттық педагогика элементтерін қолдану	2123
502.	Әзілхан Т.Ә.	Заманауи мектепте химияны оқытудың экологиялық аспектілері	2128
503.	Бахытжанова Ж.Б.	Жұқа пленкалы литий-ионды аккумуляторларға арналған SnO ₂ анодты материалды синтездеу және электрохимиялық қасиеттерін зерттеу	2131
504.	Бекмаханова А.С.	LATP қатты электролитін синтездеу және электрохимиялық қасиеттерін зерттеу	2135
505.	Биктасова А.С.	Минералды сорбенттердегі диспрозий иондарының адсорбциялық процестерін зерттеудегі кинетикалық модельдерді талдау	2140
506.	Болатбек М.	Биологиялық ыдырайтын полимерлердің синтезі мен экологиялық және өнеркәсіптік маңыздылығы	2143
507.	Бөкенова А.Б.	Мыс қорытпалы катализаторымен антрахинонды гидрлеу процесін зерттеу	2149
508.	Ғұбайдолла З.Қ.	Химия сабағында оқушылардың белсенділігін арттырудағы модульдік оқытудың рөлі	2154
509.	Еримбет Б.Д.	Химияны оқытудағы инновациялық әдістердің білім алушылардың оқу жетістіктеріне ықпалы	2157
510.	Жетенова М.С., Дәуметова С.Т.	Биоорганоминеральные пестициды: разработка и исследование их свойств	2161
511.	Жұмағұл А.А.	Куркуминнің флуоресценттік қасиеттері: еріткіштің спектрлік сипаттамаларға әсері	2164
512.	Кароматов С.А., Ганиев Б.Ш.	Потенциальная биологическая активность оснований Шиффа, основанных на бензалацетоне и бензалацетофеноне	2169
513.	Қалау А.Қ.	Химия сабағында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы контекстік тапсырмалардың рөлі	2171
514.	Қожамұратова Ұ.М.	Өңдеу нәтижесінде алынған көміртекті адсорбенттердің физико-химиялық негіздерін зерттеу	2176
515.	Қойшыбайқызы Т.	ZnO@PC және Cu/ZnO@PC композициялық трек мембраналарын норфлоксацинді жою үшін синтездеу	2179
516.	Молдалиева А.	Квантово-химическое исследование производных бензимидазола	2183
517.	Муканов М.К.	Определение массовой доли подвижных соединений фосфора в почве по методу Мачигина с использованием автоматического анализатора сегментированного потока SKALAR SAN++	2186

518.	Мұрат М.Ж.	Координациялық қосылыстар химиясы бойынша зертханалық курсты әдістемелік қамтамасыз етудегі онлайн материалдардың рөлі	2188
519.	Нұралина А.Ж.	Химия сабағында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру	2192
520.	Пармантай Қ.Е.	Химияны оқу барысында оқушылардың өзіндік іс-әрекетін олардың интеллектуалдық дамуының құралы ретінде ұйымдастыру	2197
521.	Пердеханова А.А.	Дәрілік өсімдіктерді зерттеу барысында студенттердің зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру	2202
522.	Сарсенғалиева А. Н.	Актуальные проблемы в химическом образовании для инженерных специальностей и предлагаемые решения	2206
523.	Серікбай А.М.	Мектеп оқушыларының химияға қызығушылығын қалыптастырудың тиімді жолдары	2209
524.	Сыздық А.Ф.	Полимерлер мен ауыр мұнай қалдықтарын қолданып, битумның қасиеттерін жақсарту	2213
525.	Ташманова Ж.А.	Химияны оқытуда STEM технологиясын пайдалану	2217
526.	Тобжанова А.Р.	Мыс(II) галогенидтері – ацетамид – қышқыл жүйесі негізінде координациялық қосылыстар: синтездеу және физика-химиялық қасиеттерін зерттеу	2222
527.	Тұрсынәлі Қ.	Қазіргі мектепте «Жаңа заттар мен материалдарды өндіру» элективті курсын оқыту: тәжірибе және нәтижелер	2227
528.	Хамит А.Ж.	PASS ONLINE пайдалана отырып N-бензоилпиперидин туындыларының биологиялық белсенділігін болжау	2232
529.	Шаихова Ж.Е., Калимолдина Л.М.	Целлюлозалық сорбенттер арқылы шарап материалдарын сорбциялық тазартуды зерттеу	2237
530.	Шатлыкова А.Т.	WOLFRAM ALPHA жасанды интеллект құралын химияны оқыту процесінде қолдану мүмкіндіктері	2241
531.	Adil K.Y.	Using the getcourse online platform for the unified national test in chemistry	2245
532.	Bazhikova Z.	Research of biologically active compounds from plants of the genus ACHILLEA L.	2249

СЕКЦИЯ 4.

МАТЕМАТИКА, МЕХАНИКА И МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 4.1 МАТЕМАТИКА

жердерде де өрттер санының жоғары екені айқындалып тұр, бұл аумақты қадағалау бірнеше мекемелер арасында бөлінгендіктен, статистикалық мәліметтерде ерекшеленбейді.

Өрттердің таралуы әртүрлі ерекшеліктерге байланысты адами факторлармен қатар табиғи жағдайлар да маңызды рөл атқарады. Әртүрлі аймақтардағы өрттердің пайда болуы олардың қалыптасып дамуын қоздыратын факторларды зерттеуді қажет етеді.

Соңғы жылдардағы өрттер шарпыған аумақ аудандарына талдау жасайтын болсақ, бұл жерлерде өрттер көлемі мен саны, табиғи жағдайлардың өзгеруіне байланысты уақыт ерекшелігіне де тәуелділігі байқалады. Дегенмен де далалық өрттер, орманды алқаптардың өртке ұшырауына тікелей әсер ететіні белгілі. Орман толығымен өртке дейінгі қалпына келуі үшін ағаштардың түрлеріне байланысты 50 жылдан астам уақыт кетуі мүмкін.

Қорытындылай келе Павлодар облысындағы орман ландшафттарындағы өрттер облыстың барлық аумағында байқалғанымен, негізгі орман қорлары шоғырланған Ертіс маңының қарағайлы орман ландшафттары, Ұсақ шоқылы орман ландшафттары мен жайылмалы ландшафттарда жиі байқалып, өртенген жерлер ауқымы да біршама жоғары екендігі белгілі болды. Осындай құнды ресурстарды қорғау мен олардағы төтенше жағдайлардың алдын алу үшін бұл ландшафттардың осал тұстарын зерттеп өрттердің пайда болуына әсер ететін табиғи және антропогендік факторларды тыңғылдықты анықтаған жөн. Ол үшін Жерді қашықтықтан зерттеумен геоақпараттық жүйелерді толық пайдаланып, залалды азайту үшін мониторинг жүйесін жетілдіру және алдын алу шараларын дамыту қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Киреев Д. М. Лесное ландшафтоведение. – СПб.: ЛТА, 2002. – 239 с.
2. Леса Казахстана. Гудочкин М.В., Михайленко О.Е., Степанов Л.И. - Алма-Ата : Кайнар , 1968. -Ч. II . Лесное хозяйство - 199, [2] с., ил.
3. Отчёты по пожарам Комитета лесного хозяйства и животного мира по Павлодарской области за 2021,2022,2023,2024 гг.
4. Лесные пожары: методы исследования. – Херсон: Гринь Д. С., 2011. – 470 с.
5. Оценка природной пожарной опасности на территории Казахстана с использованием данных ДЗЗ / А. А. Мерекеев, С. М. Нурақынов, Д. В. Чепашев, Н. К. Сыдык, К. Б. Зулпыхаров // Хабаршы. География сериясы. – 2022. – № 2 (65). – URL: <https://bulletin-geography.kaznu.kz> – DOI: 10.26577/JGEM.2022.v65.i2.03. – МРНТИ 89.57.35.
6. Тесленок С. А., Тесленок К. С., Горелов А. В. Анализ динамики лесных ландшафтов административного района средствами геоинформационных технологий // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 11: Естественные науки. – 2015. – № 4(14). – С. 68-80. – DOI: 10.15688/jvolsu11.2015.4.8. – EDN VLEBVB.
7. NASA FIRMS (Fire Information for Resource Management System). URL: <https://firms.modaps.eosdis.nasa.gov> (дата обращения: 10.03.2025).

ӘӘЖ 911

ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ ХАЛҚЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ КӨШІ-ҚОН ҮДЕРІСТЕРІ

Орынбасар Рауан Асқарұлы

orauan@internet.ru

«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» КеАҚ,

«Физикалық және экономикалық география» кафедрасы,

6B05209 – «География» білім беру бағдарламасының 4 курс білім алушысы,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – Сапаров Қ.Т.

Көші-қон (миграция) термині латын тіліндегі “migratio” сөзінен шыққан, бұл “қоныс аудару” деген мағынаны білдіреді. Көші-қон бірнеше негізгі түрге бөлінеді:

1. Құрлықаралық және мемлекетаралық көші-қон;
2. Ел ішіндегі қоныс аудару;
3. Қала мен ауыл арасындағы миграциялық қозғалыс.

Осы процестің өзіндік ерекшеліктері мен ауқымы бар.

Көші-қон дегеніміз – адамдардың кеңістікте орын ауыстыруы. Басқаша айтқанда, бұл – халықтың бір жерден екінші жерге қоныс аударуы. Мұндай қозғалыс қала тұрғындарының күнделікті жұмысқа барып-келуінен бастап, маусымдық демалыс кезіндегі сапарларына дейін қамтиды.

Географиялық ерекшеліктеріне байланысты көші-қонның екі түрі ажыратылады: сыртқы (мемлекетаралық, континентаралық) және ішкі (мемлекетішілік, қалааралық) көші-қон. Сыртқы көші-қон мемлекеттік шекарадан өтумен негізделетін және шартты түрде континентаралық немесе құрлықішілік болып бөлінеді (кесте). Ішкі көші-қон ел шекарасынан аспай, бір аймақтан екінші аймаққа қоныс аудару. Жалпы, ішкі көші-қонды география ғылымы бойынша жіктеу, елдегі бар әкімшілік-аумақтық бөліністерге байланысты.

Тақырыптың негізгі бөліміне тоқталмас бұрын, өзектілігін ашып алу мақсатында зерттелу тарихына үңіле кетейік. Тарихнама тұрғысынан алғанда, көші-қон мәселесіне қызығушылық XX ғасырдың 60-жылдары арта бастаған. Бұл тақырып зерттеуші Т.А. Володиннің ғылыми еңбектерінде кеңінен талқыланған. Ғалым өз зерттеулерінде тарихнама мәселесін, оның бағыты мен әдістемесін арнайы ғылыми басылымдарда қарастырған. Осы мәселені зерттеу барысында тарихи еңбектердегі орны мен маңызын анықтау үшін түрлі ғалымдар пікірталас жүргізген. Солардың қатарында М.В. Нечкина, А.В. Черепин, А.М. Сахаров, С.О. Шмидт, А.Л. Шапиро, С.Л. Пештич, Е.Н. Городецкий және басқа да зерттеушілер болған. Осындай пікірталастар нәтижесінде тақырып жан-жақты талданған [1].

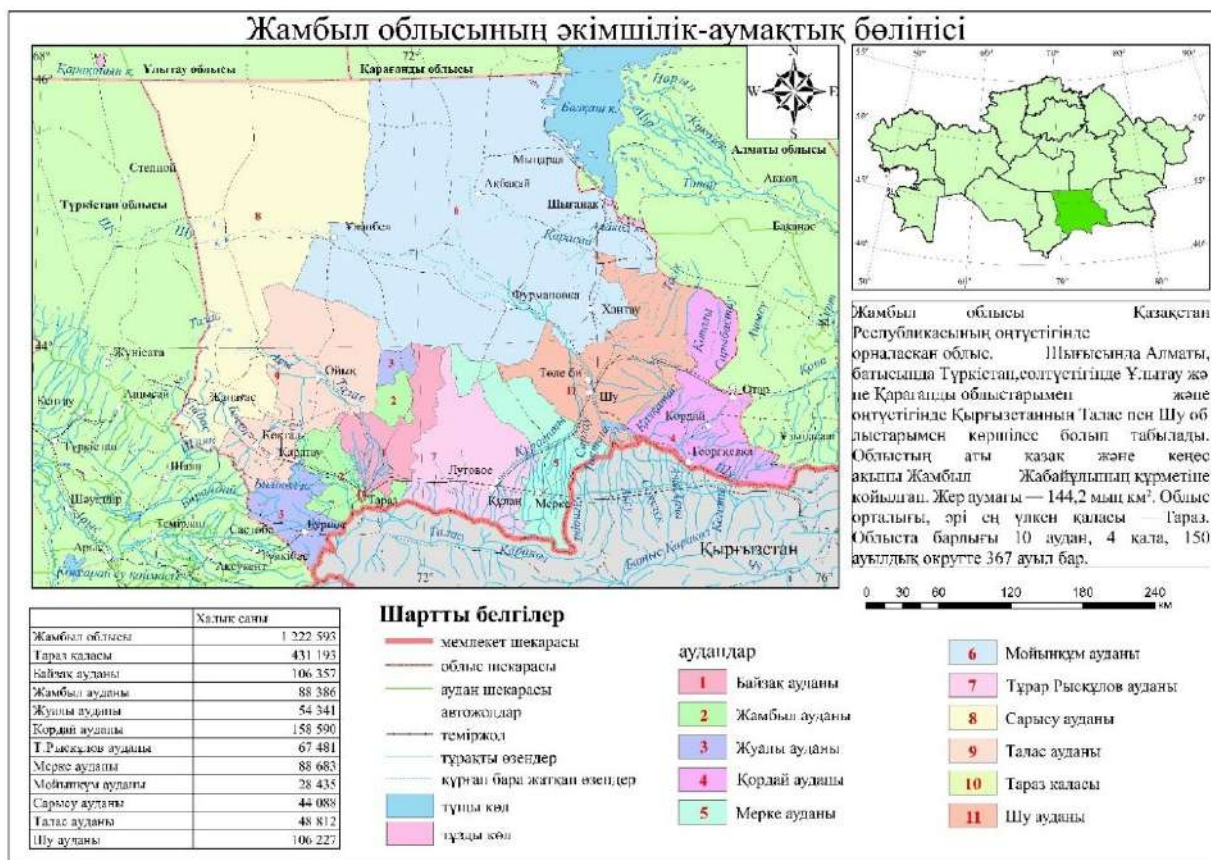
Бұрын көші-қон процестерін зерттеу ісіне жеткілікті мән берілмегенімен, бұл тақырып кеңестік кезеңде де, қазіргі уақытта да, сондай-ақ шетелдік ғалымдар тарапынан да әртүрлі бағаланып келеді. Әр кезеңнің тарихи ерекшеліктерін ғылыми негізде талдап, объективті баға беру отандық тарих ғылымының басты міндеттерінің бірі саналады. Кеңестік кезеңде қазақ халқының саны, құрамы және орналасуы туралы алғашқылардың бірі болып М. Тынышпаев зерттеді. Кейін Т. Шонанұлы, М. Есболұлы, М. Шоқайұлы, С. Асфендияров, Т. Рысқұлов, С. Сәдуақасов бұл тақырыпты жалғастырды [2].

Жамбыл облысы – Қазақстан Республикасының оңтүстігінде орналасқан облыс, батыстан және шығыстан Түркістан және Алматы облыстарымен, солтүстіктен – Қарағанды облысымен, оңтүстіктен – Қырғыз Республикасымен шектеседі. Құрылған күні – 1939 жылғы 14 қазан. Жамбыл облысының аумағы 144,3 мың шаршы км немесе Қазақстан Республикасы аумағының 5,3%-ін құрайды. Облыс құрылымында 10 аудан, облыстық бағыныстағы қала – Тараз және аудандық бағыныстағы 3 қала – Қаратау, Жаңатас, Шу, 153 ауылдық округ, 367 ауылдық елді мекен бар (сурет 1)[3]. 2025 жылғы 1 ақпанға облыс халқының саны 1222,5 мың адамды құрады, соның ішінде қалалықтар – 535,5 мың адам (43,8%), ауыл тұрғындары – 687 мың адам (56,2%).

2024 жылғы қаңтар-желтоқсанда туылғандар саны 24366 адамды құрады (2023 жылғы қаңтар-желтоқсанмен салыстырғанда 5,7% кеміді), қайтыс болғандар саны 7466 адамды құрап, (2023 жылғы қаңтар-желтоқсандағыдан 3,2% көбейді). Көші-қонның теріс айырмасы -16980 адаммен қалыптасып, (2023 жылғы қаңтар-желтоқсанда – -14156 адам), оның ішінде сыртқы көші-қонда теріс көші-қон айырмасы – -305 адам (-475), ішкі көші-қонда теріс көші-қонның айырмасы – -16675 адам (-13681 адам).

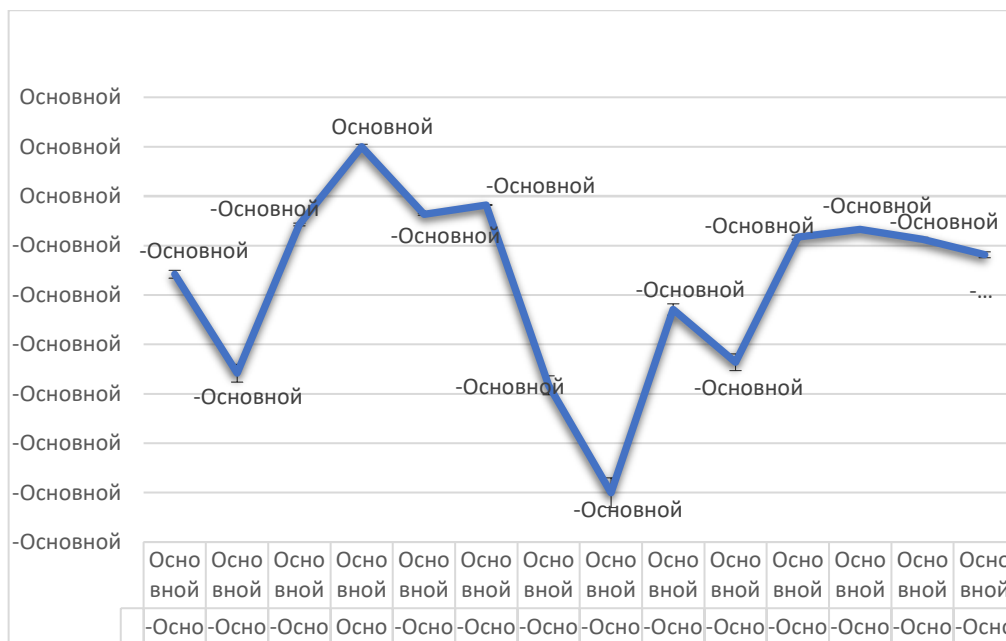
Тарихқа көз жүгіртсек, Жамбыл облысының аумағында болған көші-қон үдерістері сонау Ұлы Жібек жолы кезеңінен бастау алады. Көне Тараз қаласы сауда мен тарихи мәдениеттердің тоғысқан мекені болып, әртүрлі этникалық топтардың қоныстануына себеп болған. Тарихи деректерге сүйенсек, ең алғашқы көші-қон үдерістері XVIII ғасырдың соңғы ширегінде Әулиеата өңірінде 100- ден аса ноғай халқы сол заманғы Ресей империясының

куғын-сүргін саясатынан қашып, қоныс аударып келген. Дәл осы ноғай халқының 1974 жылғы саны 1000- нан асып жығылса, ал қазіргі уақытта 2000 адамды құрайды. Одан бөлек, өзбек, қырғыздар да сауда-саттық мақсатында көші-қон дерістеріне үлестерін қосқан [4].

Сурет 1 Жамбыл облысының әкімшілік-аумақтық бөлінісі картасы

Жамбыл облысының халқы 1999-2009 жылдар аралығындағы санақта айтарлықтай этнодемографиялық өзгерістерді байқатты. 1999 жылы Жамбыл облысында 1999 жылы санақта 988840 адам болса, 2009 жылы халық санағында 1020791 адамды құраған. Яғни, өсім байқалған. 1999 жылы облыста қазақтар – 64,76%, орыстар – 18,13%, дүнгендер – 3,07%, түріктер – 2,5%, өзбектер – 2,28%, күрдтер – 1,10%, кәрістер – 1,42%, әзірбайжандар – 1,07%, татарлар – 1,27%, немістер – 1,15% және қалған этнос өкілдері – 1 %-дан аспаған көрсеткішті құрады(сурет 1). Жамбыл облысында 2011 жылғы халық саны және ұлттық құрамында 90 этнос өкілдері өмір сүріп тұратындығы анықталды. 2019 жылы Жамбыл облысының халқы – 1125440 адамды құрады. 1991 жылы облысқа көрші республикалардан қазақ қандас өкілдерінің 55 отбасы қоныс аударды. 1992 жылдың 5 ай ішінде Қарақалпақстаннан, Түркменстан, Ресейден 254 отбасы көшіп келген. Ираннан, Түркиядан ата жұртты аңсаған қандастарымыздың алды атамекенге орала бастады. Ортамызға оралған қандастарымызға материалдық және рухани көмек көрсету мақсатымен облыстық «Атамекен» қайырымдылық қоғамы 1991 жылдың қараша айында-ақ құрылған. Оның төрағасы болып Т.Мүсірәлиев сайланды. Яғни, Жамбыл облысына шетелдерден қандастар көшіп келіп, орналаса бастаған. Бұл да өңір үшін оң өзгеріс екені белгілі. Өйткені, қазақ халқының саны өсіп, үлес салмағы арта түсті[5].

Сурет 2 Жамбыл облысы халқының 2010-2023 жылдар кезеңіндегі көші-қон айырымы, адам

Еліміздің жекелеген аймақтары бойынша көші-қон үрдісі әлеуметтік-экономикалық ерекшеліктері мен ондағы халықтың жеке сипаттамаларына байланысты әркелкі. Өңірлердің экономикалық дамуында айырмашылықтардың болуы ішкі көші-қонның өсуіне ықпал етеді. Облыстың аудандар бойынша көші-қон ағынының кеңістіктік таралуы әркелкі, әсіресе ең көп мигранттардың кетуі Тараз қаласында (13044 адам), облыстың оңтүстік, оңтүстік-шығыс бөлігіндегі аудандарда: Байзақ ауданы (4132 адам), Жамбыл ауданы (3618), Қордай ауданы (4927 адам), Меркі (3574 адам) және Шу (3693 адам) аудандарында, ал ең төменгі Талас ауданы (2100 адам), Қаратау қаласы (1215 адам), Мойынқұм ауданы (1135 адам), Сарысу ауданы (1969 адам), Жаңатас қаласында тіркелген (1120 адам) (Ұлттық статистика бюросының Жамбыл облысы бойынша департаменті, 2022).

2022 жылдың қаңтар-желтоқсанына ең көп кетушілер еңбекке жарамды жастағы халық (16–62 жас) 38 928 адамды құрап (28559 келгендер), көші-қон сальдосы -9369 адамға жеткен. Білім алуға ұмтылған ауыл жастары қалалық жерлерде қалуға бейім, 7–17 жастағы жастардың кетуі 3167 адам (-1348 сальдосы) тіркелген, басым көпшілігі өңіраралық көші-қон, айырмасы – 10 320, сыртқы көші-қон айырмасы -705 адамды құрады[6].

Қорытындылай келсем, Жамбыл облысындағы көші-қон үдерістері әлеуметтік-экономикалық, демографиялық және саяси факторлардың ықпалымен қалыптасуда. Соңғы жылдары аймақтағы халықтың сыртқы және ішкі көші-қон қарқыны тұрақты сипатқа ие болғанымен, жастардың еңбек миграциясы мен урбанизация үдерістері күшейіп келеді. Әсіресе, экономикалық мүмкіндіктері жоғары аймақтарға қоныс аудару үрдісі байқалады.

Көші-қонның негізгі себептері – жұмыс орындарының шектеулілігі, жалақы деңгейінің төмендігі және ауылдық жерлердегі әлеуметтік инфрақұрылымның жеткіліксіздігі. Сонымен қатар, этникалық көші-қон да маңызды факторлардың бірі болып отыр. Мемлекеттік қолдау шаралары, оның ішінде “Дипломмен – ауылға” және басқа да бағдарламалар белгілі бір деңгейде халықтың тұрақтануына ықпал етуде, алайда көші-қон үдерістерін толықтай реттеуге жеткіліксіз.

Жалпы, Жамбыл облысындағы көші-қонның болашақтағы бағыты экономикалық даму стратегияларымен тікелей байланысты. Егер өңірде жаңа жұмыс орындары ашылып, әлеуметтік жағдай жақсарса, халықтың кетуі баяулап, керісінше, аймаққа келетін мигранттар саны артуы мүмкін. Сондықтан, көші-қон үдерістерін басқару үшін кешенді мемлекеттік және аймақтық саясатты жетілдіру қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. «Қазақстандағы көші-қон және демографиялық ахуал (XX ғ. 20-50 жж.)», Еңсенев Қ.
2. «Қазақстандағы көші-қон процестері және оның зерттелуі (1926-1959 жылдар)», Еңсенев Қ.
3. Экономикалық зерттеулер институтының (ЕРІ) ресми сайты. Кіру: <https://eri.kz/kz/>
4. «Жамбыл облысындағы этностар мен этникалық топтар тарихы», Сейткулова Ж.М.
5. «Жамбыл облысының өңірлік дамуы және шетелдермен әріптестік байланыстарының тарихы», Еңсенев Қ., Пұсыпманов Н., Кульбаева А.
6. «Экономикалық қауіпсіздік пен әлеуметтік тұрақтылық жағдайындағы көші-қон мәселелерін кеңістіктік талдау», Д.Т. Алиаскаров, Р.Т. Искакова, Қ.Қ. Мұздыбаева, И.Қ. Райымбекова, С. Н. Мишук, 2023

ӘӘЖ: 630:581.5

СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОРМАН АЛҚАПТАРЫНЫҢ ТАБИҒИ ТАРАЛУЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ЖАҒДАЙЫ

Оспан Нұртілеу Мерекеұлы

nurtileu00@list.ru

«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университет» КеАҚ
«Физикалық және экономикалық география» кафедрасы, 2 курс магистранты,
Ғылыми жетекшісі – б.ғ.к., доцент м.а. Карагойшин Ж.М.

Аңдатпа. Мақалада Солтүстік Қазақстан облысының орман алқаптарының табиғи таралу ерекшеліктері, олардың қазіргі экологиялық жағдайы және антропогендік факторлардың әсері қарастырылады. Орман экожүйелері аймақтың климаттық тұрақтылығын сақтауда, топырақ эрозиясының алдын алуда және т.б. ауқымды мәселелерді қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Алайда, соңғы жылдары орман алқаптарының ауданы қысқарып, олардың сапасы төмендеуде.

Зерттеу барысында орман алқаптарының таралу заңдылықтары, олардың қазіргі жай-күйі, климаттық және антропогендік факторлардың әсері анықталды. Зерттеу нәтижелері Солтүстік Қазақстан облысының орман ресурстарын сақтау және ұтымды пайдалану бойынша кешенді шаралар қабылдау қажеттігін көрсетеді. Орман шаруашылығын дамыту үшін мемлекеттік бақылауды күшейту, жасанды орман екпе ағаштарын көбейту, жаңашыл әдістерді пайдалану және халықтың экологиялық мәдениетін арттыру маңызды.

Кілт сөздер: Солтүстік Қазақстан, орман алқаптары, табиғи таралу, экология, антропогендік әсер, орман ресурстары, қалпына келтіру, тұрақты даму.

Кіріспе

Солтүстік Қазақстан облысы өзге өңірлермен салыстырғанда орман алқаптары кең шоғырланған аймақтардың бірі болып табылады. Орман ресурстарының шектеулігіне қарамастан, олар аймақтың экологиялық тұрақтылығын сақтау, биологиялық алуантүрлілікті қолдау және табиғи тепе-теңдікті қамтамасыз ету үшін өзіндік орны бар аймақ.

Облыстың ормандары негізінен өзен аңғарлары мен ылғалдылығы жоғары жерлерде таралған. Басым ағаш түрлеріне қайың, көктерек және қарағай жатады. Алайда, соңғы жылдары ормандардың азаюы байқалуда, бұл негізінен антропогендік факторларға байланысты. [1, 4]

Қазіргі таңда Солтүстік Қазақстан облысындағы ормандарға заңсыз ағаш кесу, орман өрттері, ауыл шаруашылығы мақсатында жерлерді игеру және климаттың өзгеруі сияқты факторлар үлкен қауіп төндіруде. Бұл процестер орман экожүйелерінің тұрақсыздығына және олардың биологиялық өнімділігінің төмендеуіне алып келеді [3,15]. Сондықтан, ормандардың